

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

mjr mgr Kajetan Szczepański

Podlaski Oddział SG
w Białymstoku

BATALION SZKOLNY (1928-1930) I CENTRALNA SZKOŁA PODOFICERSKA KOP (1931-1933)

Organizacja szkolnictwa w KOP w latach 1924-1928

Zgodnie z zarządzeniem ministra Ministerstwa Spraw Wojskowych do KOP-u mieli być skierowani żołnierze „narodowości polskiej, możliwie wieśniacy i nieanalfabeci”.

Jednakże już w 1926 r. nakazano „wysłać 80% Polaków i 20% obcych narodowości – Niemców, Czechów, Białorusinów”.¹ Było to spowodowane trudnościami naboru rekruta polskiego do armii. Do korpusu powinni być skierowani oficerowie i podoficerowie o nieskazitelnej opinii i dużej samodzielności działania.

Według etatu opracowanego przez Ministerstwo Spraw Wojskowych KOP miał liczyć ogółem 27 687 żołnierzy, w tym 904 oficerów, 6 263 podoficerów zawodowych oraz 20 520 podoficerów niezawodowych i szeregowców służby zasadniczej.²

Szkół oficerskich Korpus Ochrony Pogranicza nie miał. Oficerów szkolilo dla niego wojsko. Istotną rolę w systemie szkolnictwa wojskowego spełniały szkoły podoficerów zawodowych i niezawodowych, które istniały przy każdej brygadzie.

W 1926 r. utworzona została Szkoła Podoficerów Zawodowych Piechoty w Ostrogu, która wchodziła w skład 11 batalionu I Brygady. Etat szkoły obejmował drużynę komendanta szkoły i kompanię szkolną.

Komendant szkoły podlegał dowódcy korpusu i był na etacie podpułkownika. Według etatu liczyła 39 żołnierzy, w tym 4 oficerów,

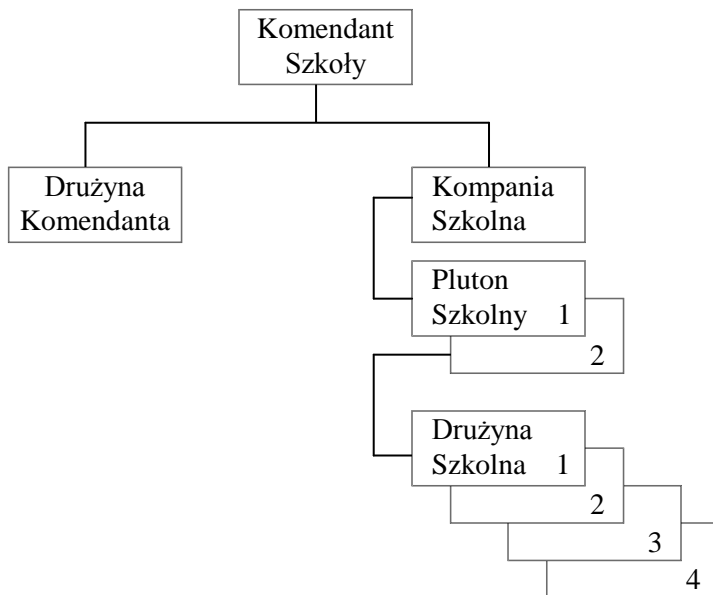
¹ M. Cieplewicz, *Wojsko Polskie w latach 1921-1926*, Warszawa 1998, s. 148.

² ASGr., zespół KOP, 541.241, Projekt ustawy o organizacji KOP Referatu Ogólnego I Oddziału Sz.Gen. WP, L.dz. 11681/Org/24.

17 podoficerów i 18 szeregowych stanu stałego oraz 96 elewów stanu zmiennego.³

Schemat 1

Struktura organizacyjna Szkoły Podoficerów Zawodowych Piechoty KOP

<i>Stan osobowy</i>	<i>Uzbrojenie</i>	<i>Wyposażenie</i>	
oficerów	4 pistolety	4 konie wierzchowe	1
podoficerów	17 karabinki	37 konie taborowe	4
szeregowych	18 karabiny	126 wozy taborowe	3
elewów	96 szable	3 rowery	1
	rkm	8	
	ckm szkolny	2	
	działka piechoty	1	

Źródło: Na podstawie zespół KOP, 541.271, Tymczasowy etat Korpusu Ochrony Pogranicza, L.dz. 2000/tjn.27.Og.Org., Warszawa 31.03.1927.

³ ASGr., zespół KOP 541.271, Tymczasowe etaty KOP, L.dz. 2000/tjn.27.Og.Org., Warszawa 31.03.1924.

W skład drużyny komendanta wchodził żołnierze zajmujący następujące stanowiska: podoficer sanitarny, cyklista, podoficer rachunkowy, pisarz, goniec kancelaryjny, podoficer żywnościowy, podoficer broni, szeregowy od porządku, kucharz, szewc i krawiec.⁴ Komendant szkoły mógł powołać także ordynansa osobistego i ordynansa do konia.

Pierwszy kurs szkoleniowy rozpoczął się 1 listopada 1926 r. i trwał przez okres 6 miesięcy. Głównym zadaniem szkoły było doskonalenie wyszkolenia ogólnowojskowego i granicznego podoficerów zawodowych KOP. Dowódca brygady oddzielnym rozkazem powoływał potrzebnych wykładowców spośród oficerów najbliższego batalionu, względnie z dowództwa brygady.

Również w tym samym roku przy każdej brygadzie utworzono szkoły dla podoficerów niezawodowych o identycznej organizacji i etacie jak Szkoła Podoficerów Zawodowych Piechoty KOP. Okres szkolenia wynosił cztery miesiące i szkolił kandydatów na podoficerów niezawodowych dla potrzeb jednostek KOP.

Utworzono także Szkołę Podoficerów Zawodowych Kawalerii KOP, w skład której wchodziły: drużyna komendanta szkoły, szwadron szkolny i kurs podmajstrzych podkuwaczy. Łącznie według etatu szkoła liczyła 92 żołnierzy, w tym 5 oficerów, 27 podoficerów i 60 ułanów stanu stałego oraz 72 elewów stanu zmiennego.⁵

Pierwszy kurs rozpoczął się 15 stycznia 1927 r. i trwał osiem miesięcy. Szkoła zajmowała się doskonaleniem podoficerów zawodowych kawalerii oraz szkoleniem podmajstrzych podkuwaczy na kursie cztero-miesięcznym.

Szkoły dla podoficerów niezawodowych znajdowały się w:

I Brygadzie	w m. Mizocz przy 11 batalionie,
II Brygadzie	w m. Baranowicze przy 8 batalionie,
III Brygadzie	w m. Wilejka przy 1 batalionie,
IV Brygadzie	w m. Skała n/Zbroczem przy 14 batalionie,
V Brygadzie	w m. Ludwikowo przy 15 batalionie,
VI Brygadzie	w m. Olkieniaki przy 23 batalionie. ⁶

⁴ ASGr., zespół KOP 541.271, op. cit., s. 26.

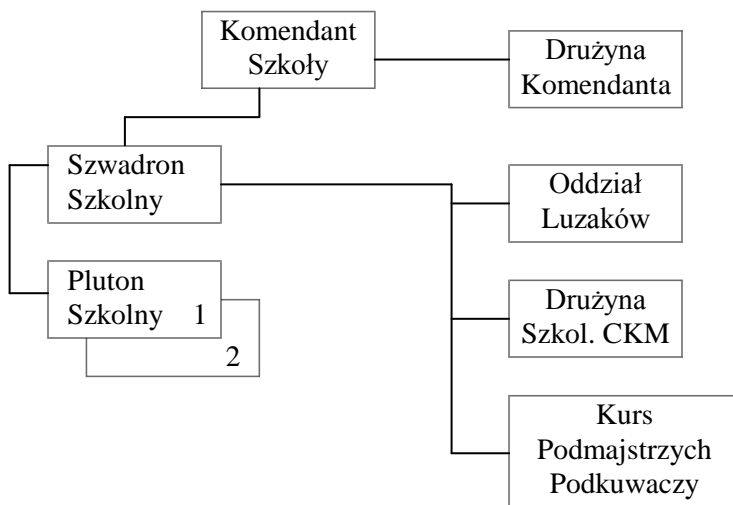
⁵ Ibidem, s. 29.

⁶ ASGr., zespół KOP 541.276, Komunikat dyslokacyjny KOP, L.dz. 7000/O de B/27.

Szkoła Podoficerów Zawodowych Kawalerii wchodziła w skład I Brygady przy 3 batalionie w m. Niewirków. Oprócz wyżej wymienionych szkół w składzie II Brygady 9 batalionu utworzona była Szkoła Tresury Psów Meldunkowych, z miejscem stacjonowania w m. Kleck.

Schemat 2

Struktura organizacyjna Szkoły Podoficerów Zawodowych Kawalerii KOP

<i>Stan osobowy</i>	<i>Uzbrojenie</i>	<i>Wyposażenie</i>	
Oficerów	5 pistolety	17 konie wierzchowe	78
Podoficerów szeregowych	27 karabinki	118 konie taborowe	6
elewów pl. szkol.	60 karabiny	4 konie lekkoartyle-ryjskie	6
elewów kurs	48 szable	69 wozy taborowe	3
podm. podkuwaczy	48 rkm	4 kuchnie polowe	1
	24 ckm szkolny	2 taczanki	2
		24 juki pod ckm	2
		juki pod amunicję	

Źródło: Na podstawie dokumentów zdeponowanych w ASGr., zespół KOP, 541.271, Tymczasowy etat Korpusu Ochrony Pogranicza, L.dz. 2000/tjn.27.Og.Org., Warszawa 31.03.1927.

W dniu 31 grudnia 1927 r. dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza gen. dyw. Henryk Minkiewicz zwrócił się do ministra Ministerstwa Spraw Wojskowych o utworzenie drużyn pionierskich, a tym samym powołania Ośrodków Wyszkożenia Pionierów. Jako termin uruchomienia przewidywał dzień 1 kwietnia 1928 r.⁷ W ośrodkach tych instruktorami byli oficerowie i podoficerowie saperzy przydzieleni do KOP z wojska. W celu zabezpieczenia szkolenia Ministerstwo Spraw Wojskowych jednorazowo przydzieliło oficerów saperów i 15 podoficerów saperów jako instruktorów, w tym podoficerów, którzy mieli zostać instruktorami w ośrodkach wyszkolenia pionierskiego, dowódcami drużyn pionierskich i instruktorami w szkołach podoficerskich zawodowych i niezawodowych KOP.⁸

Komendantem każdego ośrodka był oficer wojsk saperskich, który podlegał dowódcy batalionu i był na prawach dowódcy kompanii. Wyszkożeni saperzy po sześciomiesięcznym kursie skierowani byli do drużyn pionierskich przy batalionach KOP-u. Drużyna składała się z dowódcy drużyny, 2 sekcyjnych, 10 pionierów.⁹

Ośrodki szkoleniowe powołane zostały przy:

- 3 batalionie I Brygady w m. Hoszcsza,
- 9 batalionie II Brygady w m. Kleck,
- 1 batalionie III Brygady w m. Budślów,
- 25 batalionie IV Brygady w m. Mosty Wielkie,
- 17 batalionie V Brygady w m. Dawidgródek,
- 21 batalionie VI Brygady w m. Wilno.¹⁰

Podoficerowie jako bezpośredni dowódcy podwładnych musieli być wszechstronnie wyszkoleni. Dlatego też KOP od początku starał się być formacją samowystarczającą, lecz musiał też korzystać ze Szkół Podoficerskich Ministerstwa Spraw Wojskowych. Tak na przykład: rusznikarze szkoleni byli w Centralnej Szkole Zbrojmistrzów w Warszawie, żandar-

⁷ ASGr., zespół KOP 541.287, Organizacja jednostek pionierów, Pismo dowódcy KOP z dn. 30.01.1928 r., L.dz. KOP 8290/tjn.Og.Org..

⁸ Ibidem, s. 3.

⁹ ASGr., zespół KOP 541.287, Załącznik nr 2 do rozkazu, L.dz. KOP 8648/tjn.Og./Org.

¹⁰ ASGr., zespół KOP 541.276, Komunikat dyslokacyjny KOP cz. I 1927-1928 z dn. 5.12.1927.

mi kierowani byli na szkolenie do Centralnej Szkoły Podoficerów Zawodowych w Grudziądzu, a weterynarzy i sanitariuszy szkolono w Grodnie.

W szkołach podoficerskich, niezależnie od specjalności około 55% czasu przeznaczono na szkolenia specjalistyczne, 25% na szkolenia ogólnowojskowe i 20% na doksztalcanie ogólne w zakresie pełnej szkoły podstawowej.¹¹

W ten sposób na zakończenie procesu organizacji KOP trwającego od sierpnia 1924 r. do grudnia 1927 r. korpus oprócz oddziałów liniowych (6 dowództw brygad, 2 dowództw półbrygad, 24 batalionów granicznych, 5 batalionów odwodowych, 20 szwadronów kawalerii i dywizjonu żandarmerii) składał się z: 2 szkół podoficerskich (piechoty i kawalerii) dla podoficerów zawodowych, 6 szkół podoficerskich dla niezawodowych podoficerów piechoty, szkoły tresury psów meldunkowych, 6 ośrodków szkolenia pionierów (powstających).

UTWORZENIE I STRUKTURA ORGANIZACYJNA BATALIONU SZKOLNEGO KOP

W 1928 r. w korpusie rozpoczęto prace nad doskonaleniem struktury organizacyjnej. W wyniku prowadzonych prac wprowadzono nową strukturę batalionów, powołano drużyny saperskie oraz zorganizowano Batalion Szkolny KOP.¹² Szkoła powstała na bazie dotychczasowych szkół podoficerskich niezawodowych istniejących w brygadach oraz szkoły podoficerów zawodowych piechoty w Ostrogu. Miejsce postoju wyznaczono w dawnej twierdzy carskiej w Osowcu.

Powstanie Twierdzy Osowiec jest nierozzerwalnie związane z ochroną granicy państwa i reformami wojskowymi przeprowadzonymi przez Ministra Spraw Wojskowych Rosji i głównym przedstawicielem gen. D.A. Milutinem.¹³ Wprowadzone reformy były następstwem klęski Rosji w wojnie krymskiej, która pokazała, że armia rosyjska jest przestarzała i ustępuje siłom zbrojnym innych państw europejskich. Reformy objęły

¹¹ S. Rutkowski, *Zarys dziejów polskiego szkolnictwa wojskowego*, Warszawa 1970, s. 112.

¹² ASGr., zespół KOP 541.291, Formowanie Batalionu Szkolnego KOP, Rozkaz wykonawczy, L.dz. 3000/tjn.Og.Org.28, z dn. 28.08.1928.

¹³ D. Mystkowska, *Twierdza pełna tajemnic*, „Kurier Poranny” z dn. 08.10.1993, s. 12.

swym zasięgiem sprawy od umundurowania aż do planowania strategicznego. Przeświadczenie ministra Milutina, że głównymi przeciwnikami Rosji są Niemcy i Austro-Węgry spowodowało wzrost znaczenia strategicznego ziem Królestwa Polskiego. Przeświadczenie to wzmocnione na początku 1873 r. studium *Uwagi o obronie Rosji* gen. M.M. Obruczewa, w którym została zawarta ocena położenia strategicznego Rosji w przyszłej wojnie, zostało potwierdzone utrzymaniem terenów między rzekami Niemen – Biebrza – Narew – Wisła – Bug.¹⁴ Utrzymanie tych terenów pozwalało bowiem na prowadzenie efektywnej obrony, a także przeprowadzenie uderzeń na kierunkach Berlin – Wiedeń – Budapeszt. Aby osiągnąć ten cel postanowiono zbudować system umocnień, który by w pełni zabezpieczał zachodnią granicę Rosji. Car Aleksander II, 29 maja 1873 r. wydał rozkaz rozpoczęcia prac przygotowawczych do budowy twierdzy.¹⁵ Po dwudziestu latach wybudowano twierdzę typu zaporowego bez możliwości prowadzenia obrony okrężnej. Projektantem umocnień był gen. inż. Rościśław Krassowski.

Twierdza składała się z:

- fortu I „centralnego” leżącego na wschód od linii kolejowej Białystok – Ełk,
- fortu II „zarzeczynego” leżącego na północ od Biebrzy i na południe od wsi Osowiec,
- fortu III „szwedzkiego” leżącego 2 km na południowy-zachód od fortu centralnego i stacji kolejowej Osowiec,
- fortu IV „nowego” leżącego najdalej na południowy-zachód około 4 km od stacji Osowiec i około 1,8 km na północ od wsi Uścianki.

Fort IV zaprojektował pplk inż. Nestor A. Bunicki. Wszystkie forty otoczone były fosami, w części wypełnione wodą, połączonymi za pomocą śluz z rzeką Biebrzą i Kanałem Rudzkim.¹⁶

W czasie I wojny światowej twierdza nie została zdobyta chociaż wojska niemieckie używały środków chemicznych¹⁷ i moździerzy 420

¹⁴ Ibidem, s. 12.

¹⁵ A. Wap, *Twierdza Osowiec*, Białystok 1994.

¹⁶ Mapa topograficzna – Grajewo, Warszawa 1995.

¹⁷ R. Umiasowski, *Wśród trujących mgieł*, Warszawa 1933, s. 5.

mm do ostrzału umocnień. Po wycofaniu się sił rosyjskich od sierpnia 1915 r. do lutego 1919 r. gospodarzami były wojska niemieckie.¹⁸

W dniu 23 lutego 1919 r. półkompania dowodzona przez ppor. Zdrojewskiego zajęła twierdzę, a tym samym uratowała ją od całkowitego zniszczenia. Od tego momentu gospodarzem było wojsko polskie. Rok później utworzono obóz warowny Osowiec.¹⁹ W tym czasie Osowiec był głuchą prowincją, gdyż jako twierdza rosyjska nie miał w ogóle ludności cywilnej poza personelem stacji kolejowej, poczty, elektrowni i kilkoma robotnikami.²⁰

Twierdza Osowiec usytuowana została pomiędzy Kotliną Biebrzańską (zwaną również Czerwonny Borem) a położonymi ku południowemu zachodowi Bagnami Biebrzańskimi, Bagnem Podlaskim i Bagnem Ławki, urywając się bez śladu z ujściem Biebrzy do Narwi.²¹ Teren bagienno-lesisty poprzecinany wieloma odnogami rzeki Biebrza całkowicie przypominał teren pogranicza na granicy wschodniej.

W dniu 28 sierpnia 1928 r. dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza gen. dyw. H. Minkiewicz wydał rozkaz wykonawczy L.dz. KOP 3000/Tjn.Og.Org.28, w którym powoływał Batalion Szkolny Korpusu Ochrony Pogranicza celem:

- 1) doskonalenia podoficerów zawodowych KOP;
- 2) zapewnienia samowystarczalności korpusu pod względem uzupełnienia podoficerów zawodowych;
- 3) szkolenia szeregowych niezawodowych służby czynnej.²²

Formowanie centralnej szkoły korpusu, w której mieli się uczyć nowi pogranicznicy, przebiegało w czterech etapach, a mianowicie:

w I etapie – sformowanie kwatermistrzostwa, które zajęłoby się przygotowaniem bazy szkolnej,

¹⁸ W. Monkiewicz, *Osowiec – rosyjskie Verden*, „Gazeta Współczesna” nr 162 z dn. 1.08.1984.

¹⁹ A. Łabanow, *Tajemnice Osowieckiej twierdzy*, „Gazeta Współczesna” nr 177 z dn. 13.09.1992.

²⁰ M. Porwit, *Spojrzenia poprzez moje życie*, Warszawa 1986, s. 352.

²¹ *Ibidem*, s. 354.

²² ASGr., zespół KOP 541.291, op. cit., s. 1.

w II etapie – sformowanie dowództwa batalionu oraz zorganizowanie 3-ciej kompanii podoficerów niezawodowych,
 w III etapie – sformowanie dowództwa batalionu oraz zorganizowanie 1-szej i 2-giej kompanii podoficerów zawodowych,
 w IV etapie – konsolidacja batalionu i zorganizowanie 4-tej i 5-tej kompanii szkolnej podoficerów niezawodowych.²³

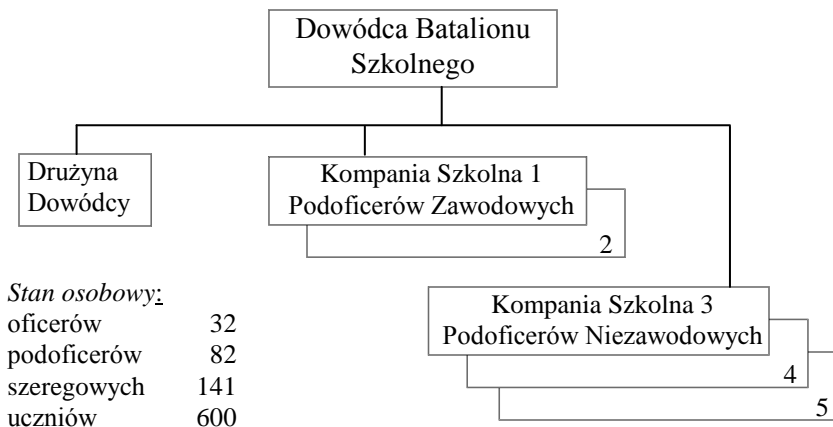
W skład nowo powstałej szkoły wszedł personel instruktorski, obsługa i wyposażenie szkół rozwiązanych:

- Szkoły Podoficerów Zawodowych Piechoty w m. Ostrogu,
- Szkół Podoficerów Niezawodowych Piechoty przy 2, 3, 4 i 5 Brygadach KOP.

W pierwszym etapie na kwatermistrza Batalionu Szkolnego KOP został wyznaczony kpt. Stefan Świda, który został przeniesiony do szkoły w dniu 25 lipca 1928 r. z 7 Batalionu KOP.²⁴

Schemat 3

Struktura organizacyjna Batalionu Szkolnego

Źródło: Na podstawie dokumentów zdeponowanych w ASGr., zespół KOP, 541.116, Formowanie Batalionu Szkolnego KOP, Rozkaz wykonawczy część I, L.dz. 3000/Tjn.27.Og.Org., z dn. 28.08.1928.

²³ Ibidem, s. 2.

²⁴ ASGr., zespół KOP 499.1, Rozkaz Dzienny nr 1 z dn. 17.08.1928 r.

Dowódca batalionu zgodnie z rozkazem wykonawczym podlegał bezpośrednio pod dowódcę Korpusu Ochrony Pogranicza – personalnie, dyscyplinarnie, dyspozycyjnie i pod względem wyszkolenia, a pod względem garnizonowym pod dowódcę Okręgu Korpusu III w Grodnie.²⁵

W dniu 19 sierpnia 1928 r. przybyła do Osowca kadra szkoły podoficerów niezawodowych z 2 Brygady, która weszła w skład batalionu jako trzecia kompania.²⁶ W dniu 11 października 1928 r. 3 kompania została uzupełniona kadrą szkoły podoficerskiej z 5 brygady²⁷, a sześć dni później przybyła kadra szkoły z Ostrogu zasilając szeregi szkoły²⁸ i zamykając drugi etap formowania szkoły.

W dniu 17 października 1928 r. obowiązki dowódcy Batalionu Szkolnego objął mjr Szt. Gen. Marian Porwit²⁹, trzy dni później powierzono mu obowiązki Komendanta Garnizonu Osowiec. Jego adiutantem został kpt. Stanisław Nowicki. Formowanie Batalionu Szkolnego zostało zakończone na początku 1929 r. Na dzień 30 kwietnia 1929 r. obsada szkoły złożona była z następujących stanowisk:

dowódca batalionu szkolnego	– ppłk dypl. Marian Porwit ³⁰ ,
zastępca	– kpt. Stefan Świda,
adiutant	– kpt. Stanisław Nowicki,
lekarz	– kpt. lek. dr Wacław Siwiński,
instruktor oświaty	– kpt. Zenon Lipiński,
instruktor wych.-fiz.	– por. Józef Witkowiak,
kwatermistrz	– mjr Mieczysław Bętkowski,
oficer materiałowy	– por. Adolf Kowarsz,
oficer żywnościowy	– por. Józef Strycki,
płatnik	– por. Henryk Szurlej,
oficer adm.-gospod.	– por. Henryk Szmerdt,

²⁵ ASGr., zespół KOP 541.291, op. cit., s. 7.

²⁶ ASGr., zespół KOP 499.1, Rozkaz Dzienny nr 4 z dn. 20.08.1928.

²⁷ Ibidem, Rozkaz Dzienny nr 37 z dn. 13.10.1928.

²⁸ Ibidem, Rozkaz Dzienny nr 40 z dn. 17.10.1928.

²⁹ ASGr., zespół KOP, Wykaz zmian oficerów CSP KOP – Osowiec nr 9 i 10 z dn. 17.10.1928.

³⁰ ASGr., zespół KOP Wykaz zmian oficerów CSP KOP – Osowiec nr 1 ze stycznia 1929, poz. 10, nadanie stopnia podpułkownika w korpusie oficerów piechoty z dn. 1.01.1029.

dowódca 1 kompanii	– kpt. Mieczysław Bero,
dowódca 2 kompanii	– kpt. Zygmunt Cwernarski,
dowódca 3 kompanii	– kpt. Władysław Gorczyca ³¹ ,
dowódca 4 kompanii	– por. Aleksander Moyzes ³² ,
dowódca 5 kompanii	– kpt. Henryk Skaczyła ³³ .

Kadra dowódcza i dydaktyczna

Wybitnym oficerem okresu międzywojennego był mjr Szt. Gen. Marian Porwit wyznaczony przez gen. dyw. Henryka Minkiewicza na pierwszego dowódcę Batalionu Szkolnego w Osowcu.

Mjr M. Porwit urodził się w 1895 r. w Gorlicach w województwie krakowskim. Po ukończeniu szkoły średniej wstąpił do 3 pułku piechoty Legionów Polskich. Od września 1917 r. został adiutantem Komendanta Szkoły Podchorążych Polskich Sił Zbrojnych i dowódcą – wykładowcą jednej z jej klas szkolnych. Od listopada 1918 r. do wybuchu wojny w 1920 r. w Wojsku Polskim zajmował wiele różnych i odpowiedzialnych stanowisk.³⁴

W czasie wojny polsko-bolszewickiej w 1920 r. był adiutantem dowódcy VII Brygady Piechoty. W 1921 r. ukończył z wyróżnieniem Wyższą Szkołę Wojenną. Po ukończeniu WSW został szefem wydziału w sztabie generalnym WP, później dyrektorem nauk w Szkole Podchorążych w Ostrowi Mazowieckiej, a następnie szefem wydziału w Wojskowym Instytucie Naukowo-Wydawniczym. Z tej placówki naukowej przeniesiony został do Korpusu Ochrony Pogranicza, gdzie został dowódcą najważniejszej jednostki organizacyjnej – Batalionu Szkolnego. Ważnym etapem w jego błyskotliwej karierze była funkcja dyrektora nauk w Centrum Wyszkożenia Piechoty.³⁵

W czasie przewrotu majowego mjr M. Porwit opowiedział się po stronie prezydenta Wojciechowskiego i rządu Witosa, a przeciw Piłsud-

³¹ Ibidem, nr 9 i 10 z dn. 17.10.1928.

³² Ibidem, nr 11 z dn. 11.12.1928.

³³ Ibidem, Obsada oficerska wg stanu z dn. 30.04.1929.

³⁴ J. Dawielewicz, *Wyższa kadra dowódcza KOP 1924-1939. KOP w 70 rocznicę powołania*, materiały z konferencji popularnonaukowej, Kętrzyn 1994, s. 39.

³⁵ Ibidem, s. 40.

skiemu. Fakt ten spowodował zahamowanie dalszej kariery wojskowej i wyjazd wybitnego oficera na prowincję.³⁶ Major Marian Porwit sam opracował statut i regulamin szkoły, wprowadził numerowane promocje, a każdej z nich nadawano patrona.³⁷

Patronem I promocji kursu dla podoficerów zawodowych był płk Cyprian Godebski.³⁸

We wrześniu 1939 r. będąc już w stopniu pułkownika brał udział w obronie Warszawy, dowodząc zachodnim przedmościem, w skład którego wchodziły bataliony 26 p.p. z Gródka Jagiellońskiego, 30 p.p. Strzelców Kaniowskich, 40 p.p. Dzieci Lwowskich, 41 p.p. z Suwałk, 2 p.p. Dzieci Warszawy oraz dywizjonem 3 i 9 pułku artylerii ciężkiej. Była to jedna z największych formacji wojskowych broniących stolicy w 1939 r.

Po kapitulacji Warszawy płk Porwit dostał się do niewoli niemieckiej, z której powrócił do kraju w 1946 r. Po wojnie płk Porwit nie wstąpił do wojska, a swój czas poświęcił na badania naukowe nad dziejami kampanii wrześniowej 1939 r., które zaowocowały wieloma cennymi dziełami i rozprawami naukowymi.³⁹

Nowo powstała szkoła dostała bardzo dobrego dowódcę i pedagoga. Rozkaz wykonawczy wydany przez dowódcę KOP-u określał również nabór personelu instruktorskiego, który musiał spełniać specjalne wymagania, a więc:

- podoficerowie wyznaczeni przez Dowódców Brygad musieli znać swój zawód,
- posiadać wysokie kwalifikacje moralne i fizyczne,
- mieć ukończone odpowiednie szkoły podoficerskie z co najmniej oceną dobrą,
- posiadać wykształcenie ogólne umożliwiające im pełnienie funkcji wychowawców.⁴⁰

³⁶ Ibidem, s. 352.

³⁷ Ibidem, s. 356.

³⁸ Ibidem.

³⁹ J. Dawielewicz, op. cit., s. 40.

⁴⁰ ASGr., zespół KOP 541.291, Formowanie Batalionu Szkolnego KOP, Rozkaz wykonawczy z dn. 28.08.1928, s. 3.

Personel szkół, które zostały zlikwidowane w Brygadach Ochrony Pogranicza zasadniczo w pełnym składzie miał być przeniesiony do Osowca. Jednak ze względu na dobro służby dowódcy brygad musieli przeprowadzić weryfikację kadry podoficerskiej. Pierwszym czynnikiem przeniesienia był brak pomieszczeń mieszkalnych i dlatego brani byli pod uwagę tylko kawalerowie.

Kadra oficerska do szkoły wyznaczana była imiennym rozkazem i również podlegała odpowiedniej klasyfikacji. Preferowani byli oficerowie, którzy pracowali w wyszkoleniu, a ponadto posiadający ukończone kursy:

- broni towarzyszącej,
- gazowe,
- sportowe itp.⁴¹

Warunki zakwaterowania i szkolenia

W 1927 r. dowódca KOP-u gen. dyw. H. Minkiewicz wydał instrukcję wyszkolenia korpusu, w której zawarł stwierdzenie, że „na pracę nad doskonaleniem podoficerów należy położyć jak największy nacisk z uwagi na specjalne warunki KOP, gdzie podoficerowie w wielu wypadkach pozostawieni sami sobie, a pozatem w pewnych okresach zajmują samodzielnie do pewnego stopnia stanowiska dowódcze i wychowawcze”⁴².

Dowódca Batalionu Szkolnego zobowiązany był do opracowania programu wyszkolenia dla poszczególnych kursów:

- dla podoficerów do dnia 15 października 1928 r.,
- dla podoficerów niezawodowych do dnia 15 grudnia 1928 r.
- oraz do zorganizowania kursu dla instruktorów Batalionu Szkolnego KOP w miesiącu listopadzie.⁴³

W grudniu 1928 r. dowódca Batalionu Szkolnego daje do zatwierdzenia dla gen. dyw. H. Minkiewicza „Regulamin wewnętrzny Batalionu Szkolnego”. Ppłk Porwit podzielił go na cztery części, w których zawarł:

⁴¹ Ibidem, s. 4.

⁴² ASGr., zespół KOP 541.302, Instrukcja wyszkolenia KOP, 1927 r., L.dz. KOP 6186/Wyszk., s. 8.

⁴³ ASGr., zespół KOP 541.291, op. cit., s. 7.

- w części pierwszej szczegółową organizację pracy w szkole,
- w części drugiej służbę bieżącą w batalionie,
- w części trzeciej prawa i obowiązki uczniów,
- w części czwartej tok pracy szkolnej.⁴⁴

W części pierwszej rozdziału dziewiątego za szkolenie podoficerów osobiście odpowiedzialnym jest dowódca kompanii, który prowadzi wyszkolenie bojowe starając się dać uczniom możliwie pełny obraz pracy piechoty w polu.⁴⁵ Dowódca pododdziału prowadzi katalog główny, do którego wpisuje oceny okresowe oraz sporządza opinie o uczniach. Każdy z uczniów oceniany był w skali pięciostopniowej:

- 5 – bardzo dobrze,
- 4 – dobrze,
- 3 – dostatecznie,
- 2 – niedostatecznie,
- 1 – źle.

Nie wolno było stawiać ocen z ułamkiem, plusem lub minusem.⁴⁶ Przybycie uczniów do Batalionu Szkolnego odbywało się na wniosek dowódcy batalionu przedłożony dowódcy korpusu. Po zatwierdzeniu dowódca batalionu dokonuje podziału na kompanie biorąc pod uwagę, aby pododdziały otrzymały jednakowych żołnierzy pod względem fizycznym i umysłowym. Każda kompania posiada swoją salę wykładową do nauki własnej, repetycji i wykładów.⁴⁷ Po zorganizowaniu kompanii, w dniu oznaczonym rozkazem dziennym odbywa się uroczyste otwarcie kursu. Zgodnie z rozkazem pierwszy pięciomiesięczny kurs dla podoficerów zawodowych rozpoczął się w dniu 15 listopada 1928 r.⁴⁸

Przez cały czas pobytu na kursie bez względu na stopień wojskowy podoficerowie są podwładnymi podoficerów instruktorów i przysługuje

⁴⁴ ASGr., zespół KOP 499.18, Regulamin wewnętrzny Batalionu Szkolnego KOP, s. 1.

⁴⁵ Ibidem, s. 13.

⁴⁶ Ibidem, s. 22.

⁴⁷ Ibidem, s. 20.

⁴⁸ ASGr., zespół KOP 541.291, Uruchomienie pierwszego kursu dla podoficerów zawodowych, L.dz. KOP 16324/28/Og.Org., Warszawa 30.10.1928.

im tytuł „uczeń”. Na przykład podczas meldowania się: „Uczeń sierżant Talar – melduje się”.⁴⁹

Zajęcia szkoleniowe prowadzili instruktorzy w zależności od rodzaju przedmiotu:

- terenoznawstwo,
- wyszkolenie pionierskie,
- wyszkolenie w służbie łączności,
- higiena,
- organizacja siły zbrojnej,
- służba wywiadowcza,
- zasady administracji,
- nauka o Polsce,
- praca oświatowa,
- powinności podoficera.

Szczegółowy rozkład dnia dla kompanii szkolnych był podany w rozkazie dziennym Batalionu Szkolnego i zawierał:

- 6⁰⁰ – pobudka,
- 6⁰⁰ – 6³⁰ – wstawanie, ubieranie się, mycie,
- 6³⁰ – 7⁰⁰ – modlitwa i śniadanie,
- 7⁰⁰ – 7³⁰ – przegląd umundurowania, zbiórka na ćwiczenia,
- 7³⁰ – 11³⁰ – zajęcia szkoleniowe,
- 11³⁰ – 12⁰⁰ – raport,
- 12⁰⁰ – 13⁵⁰ – obiad i odpoczynek,
- 14⁰⁰ – 17⁴⁵ – zajęcia szkoleniowe,
- 17⁴⁵ – 18⁰⁰ – odczytanie rozkazu dziennego,
- 18⁰⁰ – 18³⁰ – kolacja,
- 18³⁰ – 19¹⁵ – czyszczenie broni, drobne reperacje.⁵⁰

Zakończenie każdego kursu odbywało się uroczyście i składało się z:

1. Mszy Świętej.
2. Przemówienia wyższych przełożonych i dowódcy batalionu.
3. Defilady.
4. Aktu ukończenia kursu wręczonego w świetlicy batalionowej.

⁴⁹ ASGr., zespół KOP 499.18, op. cit., s. 20.

⁵⁰ ASGr., zespół KOP 499.1, Rozkaz Dzienny nr 65 z dn. 17.11.1928., pkt. 9.

Na uroczystości zapraszani byli przedstawiciele władz wojskowych i cywilnych.⁵¹ Uczniowie szkoły obchodzili dwa święta szkolne: dla kursu wiosennego – 3 maja i dla kursu jesiennego – 11 listopada.⁵² Dodatkowo jako tradycję szkoły przyjęto – przełamanie opłatkiem na Boże Narodzenie i składanie życzeń przy święconym na Święta Wielkanocne.⁵³

W batalionie zorganizowane były specjalne komisje jako organy doradcze, opiniujące, inicjujące i kontrolne. Podlegały one dowódcy batalionu. W skład nich wchodziły Rada Pedagogiczna i Komisja kulturalno-oświatowa.

Zadaniem Rady Pedagogicznej było wspieranie dowódcy w sprawach metod wychowania i wyszkolenia. Rada składała się z 6 osób: zastępcy dowódcy batalionu, dowódcy kompanii, kwatermistrza, instruktora wych.-fiz., instruktora oświaty i lekarza batalionu.⁵⁴

Rada zbierała się pod koniec każdego miesiąca lub w razie potrzeby. Wszystkie posiedzenia były protokołowane, a wnioski przedstawione dowódcy do zatwierdzenia lub odrzucenia. Każdorazowo na trzy tygodnie przed zakończeniem kursu przewodniczący przedkładał dowódcy sprawozdanie i wnioski na kurs następny.⁵⁵

Komisja kulturalno-oświatowa powołana została w celu zabezpieczenia zadań kulturalno-oświatowych uczniów, jak i szeregowych kadry oraz administracji. W skład komisji wchodził: zastępca dowódcy, kwatermistrz, dwóch dowódców kompanii i oficer oświaty.⁵⁶

Pierwszy dowódca szkoły w swojej książce pt.: *Spojrzenia poprzez moje życie* pisał, że fort I był niedostępny dla szkoły, a tylko wyłącznej gestii Zarządu Fortecznego, podległego DOK nr III. Mieszkańcami twierdzy był również 9 pułk strzelców konnych z Grajewa i 42 pułk piechoty z Białegostoku, dlatego też szkole przypadały kazamaty na forcie IV.⁵⁷

⁵¹ ASGr., zespół KOP 488.18, op. cit., s. 21.

⁵² Ibidem, pkt. 75.

⁵³ Ibidem, pkt. 77.

⁵⁴ Ibidem, s. 16.

⁵⁵ Ibidem, s. 17.

⁵⁶ Ibidem, s. 17, pkt. 61.

⁵⁷ M. Porwit, op. cit., s. 352.

Na podstawie rozkazu Pana Wiceministra Spraw Wojskowych L.dz. Dep. Bud. 7720/5/28. Bud. z dnia 9 lipca 1928 r. dowódca Korpusu Ochrony Pogranicza przydzielił następując budynki Batalionowi Szkolnemu:

- budynek koszarowy nr IV,
- budynek koszarowy nr X g,
- budynek administracyjny nr XI,
- połowa budynku nr V,
- Połowę magazynów sklepionych nr 1 g,
- Stajnię nr 10/S,
- Kazamaty w forcie II.⁵⁸

W koszarach twierdzy Osowiec sale żołnierskie były tak duże, że w jednej mieściła się cała kompania, a podzielona była tylko filarami na cztery jednakowe części. W jednym sektorze mieścił się pluton wojska. Sale ogrzewane były dużymi piecami wewnątrz wyłożonymi szamotem, a na zewnątrz osłoniętymi blachą, w których palono drzewem.⁵⁹ Celem uniknięcia zniszczeń w piecach nowo wybudowanych, tak w budynkach koszarowych jak i mieszkalnych, kwatermistrz polecał palić początkowo drzewem, a później węglem.⁶⁰

Oczywiście, za całokształt zadań kwaterunkowych odpowiedzialny był kwatermistrz, któremu podlegał:

- oficer materiałowy,
- oficer żywnościowy,
- płatnik,
- podoficer administracyjny koszar.⁶¹

Rola Batalionu Szkolnego w uzupełnianiu jednostek KOP-u

Podstawowym celem zorganizowania szkoły było zapewnienie samowystarczalności Korpusom Pogranicza. Batalion Szkolny był ze zrozumiałych względów oczkiem w głowie każdego dowódcy korpusu.⁶²

⁵⁸ ASGr., zespół KOP 541.291, op. cit., s. 6.

⁵⁹ Sala Tradycji POSG, Wspomnienia p. Jana Orszulaka, Koło 1999.

⁶⁰ ASGr., zespół KOP 499.1, Rozkaz dzienny nr 50 z dn. 29.10.1928, pkt. 6.

⁶¹ ASGr., zespół KOP 499.18, op. cit., s. 8.

⁶² Sala Tradycji POSG; op. cit.

W dniu 27 sierpnia 1928 r. przybyli żołnierze na kurs podoficerów niezawodowych jako elewi:

- z 8 batalionu m. Stołpce – 19 szeregowych,
- z 9 batalionu m. Kleck – 20 szeregowych,
- z 19 batalionu m. Słobódka – 20 szeregowych,
- z 20 batalionu m. Nowe Świąciany – 19 szeregowych,
- z 27 batalionu m. Snów – 20 szeregowych.

Razem na kurs stawiło się 98 szeregowych.⁶³

W dniu 12 listopada 1928 r. przybyli na pięciomiesięczny kurs podoficerów zawodowych elewi:

- 28 batalionu m. Wołożyn – 5 podoficerów,
- 16 batalionu m. Sienkiewiczze – 6 podoficerów,

dzień później przybyli elewi z:

- z 8 batalionu m. Stołpce – 6 podoficerów,
- z 2 batalionu m. Bereźno – 6 podoficerów,
- z 7 batalionu m. Podświlje – 6 podoficerów,
- z 6 batalionu m. Iwieniec – 6 podoficerów,
- z 9 batalionu m. Kleck – 6 podoficerów,
- z 27 batalionu m. Snów – 7 podoficerów,
- z 15 batalionu m. Ludwikowo – 10 podoficerów.

Łącznie na kurs stawiło się 58 podoficerów zawodowych.⁶⁴

Kurs podoficerów niezawodowych został zakończony 20 grudnia 1928 r. Najlepszym uczniem był: szer. Henryk Górski z batalionu Stołpce. Drugą lokatę zajął kpr. ndt. Edward Ucher z batalionu KOP Nowe Świąciany. Trzecią lokatę zajął st. szer. ndt. Zygmunt Rosiński z batalionu Snów. Szkolenie zakończyło z oceną:

- bardzo dobrą – 10 uczniów,
- dobłą – 34 uczniów,
- dostateczną – 36 uczniów,
- niedostateczną – 8 uczniów.

Z dniem 21 grudnia 1928 r. dowódca Batalionu Szkolnego za uzyskanie wysokich wyników podczas szkolenia awansował do stopnia:

⁶³ ASGr., zespół KOP 499.1, Rozkaz dzienny nr 11 z dn. 29.08.1928, pkt. 1.

⁶⁴ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 62 z dn. 14.11.1928, pkt. 3.

- kaprała – 12 starszych szeregowych,
- starszego kaprała – 64 szeregowych.⁶⁵

Zgodnie z projektem Regulaminu Wewnętrznego Batalionu Szkolnego dowódca mjr Porwit nadał kursowi podoficerów zawodowych pierwszej promocji nazwę: „Promocja im. pułkownika Cypriana Godebskiego”.⁶⁶

Pułkownik C. Godebski wydał w 1807 r. *Dziennik podręczny dla podoficerów i żołnierzy*, w którym zawarł szczegółowy wzór dawnego podoficera polskiego. Dowódca 8 pułku piechoty liniowej Księstwa Warszawskiego zajmował się szkoleniem podoficerów, a oddał życie za Ojczyznę po ciężkich walkach w bitwie pod Raszynem w 1809 r.

W dniu 21 stycznia 1929 r. uruchomiony został następny kurs dla podoficerów niezawodowych. W dniach od 13 do 15 stycznia zaczęli przybywać nowi uczniowie:

- z 11 batalionu m. Ostróg – 9 szeregowych,
- z 10 batalionu m. Wilejka – 9 szeregowych,
- z 5 batalionu m. Łuki – 9 szeregowych,
- z 6 batalionu m. Iwieniec – 9 szeregowych,
- z 3 batalionu m. Koszcza – 9 szeregowych,
- z 28 batalionu m. Wołożyn – 9 szeregowych,
- z 26 batalionu m. Łuck – 9 szeregowych,
- z 13 batalionu m. Kopczyńce – 9 szeregowych,
- z 8 batalionu m. Stołpce – 9 szeregowych,
- z NZ batalionu NZ – 9 szeregowych,⁶⁷
- z 1 batalionu m. Budslaw – 9 szeregowych,
- z 27 batalionu m. Snów – 9 szeregowych,
- z 19 batalionu m. Rokitno – 9 szeregowych,
- z 2 batalionu m. Bereźno – 9 szeregowych,
- z 9 batalionu m. Kleck – 6 szeregowych,
- z 16 batalionu m. Sienkiewiczze – 9 szeregowych,
- z 17 batalionu m. Dawidgródek – 9 szeregowych,

⁶⁵ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 92 z dn. 20.12.1928 r., pkt. 2.

⁶⁶ ASGr., zespół KOP 499.2, Rozkaz dzienny nr 1 z dn. 31.12.1929.

⁶⁷ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 12 z dn. 14.01.1929.

- z 25 batalionu m. Orany – 9 szeregowych,
- z 22 batalionu m. Nowe Troki – 9 szeregowych,⁶⁸
- z 21 batalionu m. Niemenczyn – 9 szeregowych,
- z 14 batalionu m. Barszczów – 9 szeregowych,
- z 29 batalionu m. Suwałki – 9 szeregowych,
- z 23 batalionu m. Orany – 9 szeregowych,
- z 24 batalionu m. Sejny – 9 szeregowych.⁶⁹

Razem na kurs stawilo się 231 szeregowych. Ze względu na osiągnięcie niskich wyników w pierwszym okresie szkolenia zostało odesłanych do poszczególnych batalionów 57 szeregowych.⁷⁰

Pierwszy kurs podoficerów zawodowych zakończył się w dniu Święta Narodowego 3 maja i był obchodzony bardzo uroczysto. Dowódcą uroczystości był kpt. Stanisław Świda. Porządek uroczystości obejmował:

- przegląd batalionu,
- dekoracja „Krzyżem Zasługi”,
- msza w kościele garnizonowym,
- defilada,
- zakończenie kursu w Domu Żołnierza.

Na koniec uroczystości zaplanowano zawody sportowe dla absolwentów.⁷¹ W dniu 5 maja wszyscy opuścili szkołę i udali się do swoich macierzystych jednostek.

W dniu 16 czerwca 1928 r. zakończył się II kurs podoficerów niezawodowych, któremu nadano imię „22 stycznia”. Najlepszym uczniem okazał się: st. szer. Antoni Ludwig (z 4 batalionu KOP), st. szer. Józef Dysza (z 4 batalionu KOP), st. szer. ndt. Józef Rubiniak (z 28 batalionu KOP).

Przykłady te dowodzą, że Batalion Szkolny od początku powstania wywiązywał się w pełni z zadań służbowych przed nim postawionych. Liczba uczniów, która została przeszkolona w zakresie służby granicznej wzrastała w zależności od potrzeb batalionów, kompanii i strażnic.

⁶⁸ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 3 z dn. 15.01.1929.

⁶⁹ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 14 z dn. 16.01.1929.

⁷⁰ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 55 z dn. 6.03.1929.

⁷¹ ASGr., zespół KOP 499.2, Rozkaz dzienny nr 101 z dn. 2.05.1928.

CENTRALNA SZKOŁA PODOFICERÓW KOP W LATACH 1931-1933

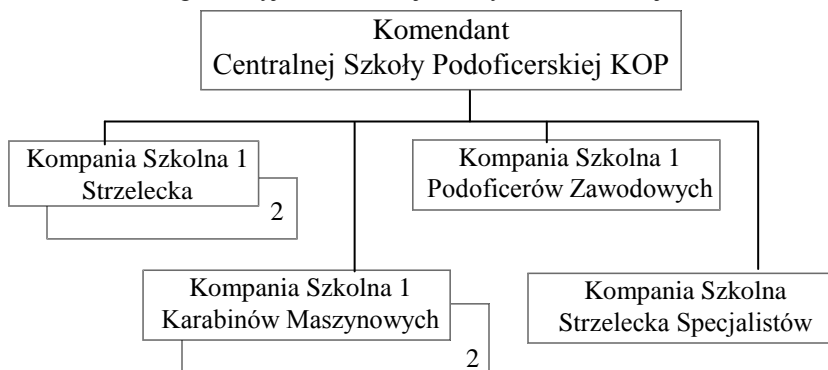
Reorganizacja szkoły

W dniu 6 lipca 1929 r. nowy dowódca KOP-u gen. bryg. Stanisław Zasik-Tessaro realizując zamierzenia Ministerstwa Spraw Wojskowych wydał tajny rozkaz o zasadach reorganizacji Korpusu. Organizacja obejmowała także system organizacyjno-szkoleniowy oddziałów KOP i wojsk operacyjnych i miała na celu sprawniejsze przygotowanie na wypadek wojny.⁷²

W jej wyniku przekształcono Batalion Szkolny w Centralną Szkołę Podoficerów KOP. Wskutek reorganizacji CSP KOP zlikwidowano dwie istniejące kompanie strzeleckie oraz sformowano kompanię szkolną studencką (specjalistów) i drugą kompanię szkolną karabinów maszynowych. Po przeprowadzonej reorganizacji Centralna Szkoła Podoficerska składała się z: komendy szkoły, dwóch kompanii szkolnych strzeleckich, kompanii szkolnej strzeleckiej (specjalistów), dwóch kompanii szkolnych karabinów maszynowych, kompanii szkolnej podoficerów zawodowych piechoty.

Schemat 4

Struktura organizacyjna Centralnej Szkoły Podoficerskiej KOP

Źródło: Na podstawie ASGr., zespół KOP, 541.116, Reorganizacja Baonów i CSP, L.dz. 4160/tjn.Og.Org./31 z dn. 21.08.1931.

⁷² ASGr., zespół KOP 541.479, Reorganizacja brygad KOP, L.dz. 1025/tjn/Og.Org. 6.07.1929.

Kadra dowódcza i instruktorska

W dniu 22 stycznia Komendant Batalionu Szkolnego ppłk dypl. Marian Porwit został przeniesiony na stanowisko dyrektora nauk D.C.W. w Rembertowie,⁷³ a na jego miejsce wyznaczony został mjr Bronisław Laliczyński.⁷⁴

Mjr Bronisław Laliczyński urodził się 14 marca 1897 r. w Kąkolnikach pow. Rohatyn w województwie Stanisławów. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do Legionów Polskich i brał udział w walkach początkowo jako żołnierz, później podoficer. 20 sierpnia 1916 r. mianowano go do stopnia aspiranta oficera. Znał płynnie język niemiecki i rosyjski. W dniu 3 listopada przed objęciem stanowiska komendanta szkoły pełnił obowiązki:

- dowódcy batalionu 23 pp w czerwcu 1919 r.,
- dowódcy obozu jenieckiego w Biedusku,
- komendanta miasta Lublin,
- dyrektora nauk w Centralnej Szkole Strzeleckiej.

Mjr Bronisław Laliczyński był trzykrotnie odznaczony Krzyżem Walecznych i najwyższym krzyżem wojskowym *Virtuti Militari* 5 klasy.⁷⁵

Na wniosek gen. bryg. Jana Kruszewskiego, który opiniował jego zalety słowami: „w Osowcu wykazuje niepospolite zalety organizacyjne i kierownicze, stawiając szkołę na bardzo wysokim poziomie. Niezwykle dobre rezultaty osiągnięte przez Szkołę, są wynikiem jego niestrudzonej pracy i energii” – odznaczony został Orderem Odrodzenia Polski.⁷⁶ To właśnie na jego wniosek Dowódca Korpusu w dniu 28 lutego 1930 r. rozkazem nr 8/30 pkt. 12 zmienił nazwę szkoły na Centralną Szkołę Podoficerską Korpusu Ochrony Pogranicza.⁷⁷

Zgodnie z rozkazem o reorganizacji Szkoły kadre instruktorską zasilili dodatkowo podoficerowie zawodowi specjaliści z zakresu łączności i sanitariusze.⁷⁸

⁷³ ASGr., zespół KOP 499.3, Rozkazy Dzielne BS 1930; nr 18 z dn. 22.01.1930, pkt. 2.

⁷⁴ ASGr., zespół KOP 499.3, op. cit., Rozkaz Dzielny nr 34 z dn. 10.02.1930.

⁷⁵ CAW, Teczka Personalna, 5817.

⁷⁶ CAW, Teczka Personalna, 6432.

⁷⁷ ASGr., zespół KOP 499.3, op. cit., Rozkaz Dzielny nr 50 z dn. 28.02.1930.

⁷⁸ ASGr., zespół KOP 541.106, Reorganizacja baonów i CSP 1931, pkt. G.

Komendant Szkoły w myśl rozkazu dowódcy Korpusu powinien zorganizować szkolenie podoficerów opierając się na stanie liczbowym instruktorów szkoły. Obsada etatowa sztabu Centralnej Szkoły Podoficerskiej na dzień 27 listopada 1930 r. obejmowała następujące stanowiska:

komendant szkoły	– mjr Bronisław Laliczyński,
zastępca komendanta	– mjr Józef Synoś,
adiutant	– por. Józef Joniga,
instruktor wyszkolenia strzeleckiego	– kpt. Zygmunt Cwenarski,
instruktor oświatowy	– kpt. Zygmunt Lipiński,
instruktor terenoznawstwa	– por. Tadeusz Byszewski,
instruktor służby łączności	– por. Józef Strycki,
instruktor wychowania fizycznego	– por. Józef Witkowiak,
kwatremistrz	– kpt. Stefan Świda,
oficer materiałowy	– por. Adolf Kowarsz,
dowódca kompanii administracyjnej	– por. Aleksander Moyzes. ⁷⁹

Szkolenie

Szkolenie podoficerów przebiegało tak jak dotychczas w systemie kompanijnym, za które był odpowiedzialny dowódca pododdziałów.

Szkolenie specjalistów łączności i sanitariuszy podzielone było na dwie odrębne części:

- pierwsze 2 i 1/2 miesiąca odbywało się szkolenie piechoty, czyli ogólnowojskowe,
- drugie 2 i 1/2 miesiąca odbywało się szkolenie specjalistyczne.⁸⁰

W dniu 12 stycznia 1930 r. zakończyła się II promocja kursu doskonalącego podoficerów zawodowych piechoty, której patronem był gen. Józef Sowiński; ukończyło ją 72 podoficerów.⁸¹

W dniu 7 maja 1930 r. zorganizowany został kurs dla analfabetów żołnierzy z kompanii administracyjnej. Nauczycielką na kursie była pani Janina Kulesza instruktorka oświatowa Polskiego Białego Krzyża. W kursie brało udział 18 żołnierzy.⁸²

⁷⁹ ASGr., zespół KOP, Wykaz zmian oficerów CSP KOP z dn. 24.11.1930.

⁸⁰ ASGr., zespół KOP 541.106, Reorganizacja baonów, op. cit., s. 10.

⁸¹ ASGr., zespół KOP 499.3, op. cit., Rozkaz dzienny nr 9 z dn. 12.01.1930.

⁸² Ibidem, Rozkaz dzienny nr 103 z dn. 7.05.1930.

W dniu 19 sierpnia 1930 r. 89 szeregowych ukończyło kurs podoficerów niezawodowych piechoty IV promocji imienia gen. Chłopickiego. Pierwszą lokatę uzyskał szer. Karol Sękowski.⁸³

Charakterystyczne dla szkoły było to, że rozkazem dziennym były przydzielane do pododdziałów podręczniki do szkolenia podoficerów. W rozkazie z czerwca 1930 r. komendant rozdzielił instrukcje i podręczniki wojskowe na poszczególne kompanie, m.in.:

- instrukcja o broni piechoty,
- podręcznik o czołgach,
- instrukcja saperska,
- instrukcja żandarmerii,
- podręcznik karabin maszynowy Hotschkiss itd.⁸⁴

Tak samo postępowano z książkami beletrystycznymi i tablicami propagandowymi. W rozkazie dziennym z października 1933 r. czytamy o przydziale tablic pod tytułem: „Najdzielniejsi żołnierze nie zawiodą zaufania narodu”; „Spełnić rozkaz to mało”; „Żołnierz KOP kocha swych kolegów jak najbliższą rodzinę, z kolegą podzieli się wszystkim jak z bratem”; „Naród postawił na straży swych granic najdzielniejszych żołnierzy”.⁸⁵

Praca oświatowo-kulturalna szkoły

Oprócz szkolenia wojskowego i specjalistycznego duży nacisk przełożeni kładli na wychowanie żołnierzy. Dowódca Korpusu gen. bryg. Jan Kruszewski w dniu 11 czerwca 1931 r. zatwierdził instrukcję o pracy oświatowo-kulturalnej.

Celem wprowadzenia tej instrukcji było wychowanie obywatela – żołnierza KOP-u, wszczęcie zasad moralnych, zaprawianie go do ofiarnej służby oraz przedstawianie przełożonym form pracy i drogi postępowania.

Formami pracy oświatowo-kulturalnej w Korpusie były:

- a) żołnierskie szkoły początkowe;
- b) pogadanki wychowawcze;

⁸³ Ibidem, Rozkaz dzienny nr 182 z dn. 10.08.1930.

⁸⁴ ASGr., zespół KOP 499.3, Rozkaz dzienny CSP nr 126 z dn. 4.06.1930.

⁸⁵ ASGr., zespół KOP 499.5, Rozkaz dzienny nr 220 z dn. 2.10.1933.

- c) biblioteki i czytelnictwo;
- d) doksztalcenie ogólne i zawodowe;
- e) akcje kulturalne, takie jak:
 - obchody uroczystości,
 - świetlice i domy żołnierza,
 - teatr żołnierski,
 - chóry i zespoły muzyczne,
 - kinematografy,
 - radio,
 - wycieczki.⁸⁶

Nauczanie w żołnierskiej szkole początkowej odbywało się zgodnie z ustawą z dnia 21 lipca 1919 r. „O przymusowym nauczaniu w Wojsku Polskim”. Obejmowało ono wszystkich żołnierzy pozbawionych nauki w wieku szkolnym oraz nie dość biegłych w czytaniu i pisaniu po polsku.⁸⁷ Ta forma pracy była prowadzona w szkole z żołnierzami nowo wcielonymi do służby i prowadzona była przez instruktorów oświatowych, jak i nauczycielki z Polskiego Białego Krzyża.

Pogadanki wychowawcze prowadził zasadniczo dowódca kompanii lub osoba wyznaczona, która najlepiej orientowała się w potrzebach wychowawczych swego pododdziału, znała psychikę i stan moralny wszystkich podwładnych, posiadała taki autorytet, który by zapewnił największą skuteczność wpływu wychowawczego.

Pogadanki wychowawcze dzieliły się na 4 grupy:

- 1) wiadomości o państwie polskim;
- 2) wiadomości o wojnie i wojsku narodowym;
- 3) wiadomości o prawach i obowiązkach żołnierza i obywatela;
- 4) wiadomości przygotowujące żołnierza do służby granicznej.⁸⁸

Komendant CSP ppłk B. Laliczyński w rozkazie dziennym szkoły wyróżnił kpt. Ignacego Wieliczko za wzorową pogadankę na temat „Ukształtowanie terenu Polski i jej nawodnienie”. Pogadanka odbyła się w świetlicy 2 kompanii szkolnej ckm i oprócz żołnierzy byli obecni wszyscy oficerowie szkoły.⁸⁹

⁸⁶ ASGr., zespół KOP 541.359, Instrukcja o pracy oświatowo-kulturalnej w KOP, s. 2.

⁸⁷ Ibidem, s. 3.

⁸⁸ Ibidem, s. 9.

⁸⁹ ASGr., zespół KOP 499.5, Rozkaz dzienny nr 268 z dn. 29.11.1933.

Biblioteki żołnierskie to bardzo ważna forma pracy oświatowo-kulturalnej. Dostęp do biblioteki musiał być bliski i łatwy, pomieszczenie powinno zachęcać żołnierzy do korzystania z książek. Instrukcja przewidywała taką liczbę książek, ażeby jedna przypadła na jednego szeregowca danej formacji. Oprócz książek z biblioteki otrzymywał bezpłatnie gazety, a więc „Żołnierz Polski”, który był po przeczytaniu zbierany i składany w roczniki. Zalecano prenumerowanie gazety ściennej „Bacność”, „Na straży”, a także pisma podoficerskiego „Wiarus” i pisma codziennego „Polska Zbrojna”.⁹⁰ W CSP KOP istniała biblioteka, którą kierowała Rada Biblioteczna, na czele rady stał przewodniczący. W grudniu 1933 r. obowiązki przewodniczącego pełnił kpt. Wacław Najchrowski.⁹¹ Zadaniem Rady Bibliotecznej było uaktualnianie zbioru bibliotecznego, nadzór nad prowadzeniem biblioteki przez podoficerów. Biblioteka w szkole czynna była we wtorki, czwartki i soboty w godzinach od 19⁰⁰ do 21⁰⁰.⁹²

Dokształcanie ogólne i zawodowe nie powinno ograniczać się do zakresu programu trzystopniowej żołnierskiej szkoły początkowej. Musiało dawać możliwość osiągnięcia wiedzy w szerszym zakresie, drogą samokształcenia, względnie dalszej nauki na specjalnie organizowanych (w godzinach pozasłużbowych) kursach ogólnokształcących lub zawodowych.⁹³

Wszystkie obchodzone uroczystości zgodnie z instrukcją miały cel wychowawczy, który był osiągnięty wówczas, gdy żołnierz był dokładnie poinformowany o istocie i znaczeniu święta. Program uroczystości musiał być opracowany wcześniej i zaakceptowany przez komendanta.

Kalendarium uroczystości obejmowało święta narodowe, święta wojskowe, uroczystości kościelne, uroczystości lokalne i uroczystości zalecane przez dowództwo Korpusu (np. „Dzień Spółdzielczości”).

Pozostałe formy pracy były cały czas rozbudowywane przez szkołę, która stawiała sobie za zadanie, że żołnierz po odbytej służbie tam gdzie chce wypocząć, musi się czuć nieskrępowany.⁹⁴

⁹⁰ ASGr., zespół KOP 541.359, op. cit., s. 16.

⁹¹ ASGr., zespół KOP 499.5, op. cit., Rozkaz dzienny nr 271 z dn. 2.12.1933.

⁹² Ibidem, Rozkaz dzienny nr 273 z dn. 5.12.1933.

⁹³ ASGr., zespół KOP 541.359, op. cit., s. 17.

⁹⁴ Ibidem, § 11.

Szczepański Kajetan; Batalion Szkolny (1928 - 1930) i Centralna Szkoła Podoficerska KOP (1931 - 1933), w: Problemy Ochrony Granic. Biuletyn nr 15 (2001), s. 7 - 32.